

ISTORIOGRAFIE

Texte și documente inedite Istoria muzicii în autobiografia (X)

Fondul Sandu Albu (I)

Viorel Cosma

Numele violonistului, dirijorului, compozitorului și profesorului *Sandu Albu* (1897-1978) a pătruns în muzica românească datorită faptului că – încă din perioada interbelică – a programat și popularizat temeinic muzica noastră în Asia (Irak), la loc de frunte situându-se creația lui George Enescu (al cărui discipol a fost între anii 1929-1930 și 1934-1936).

L-am cunoscut în perioada anilor de profesorat la Liceul de Muzică *George Enescu* din București, când ne vedeam aproape săptămânal, fiindcă - după ce mi-a completat fișa de lexicon (20 iunie 1964) cu bogata sa carieră internațională în 3 continente (Europa, Asia, America) – l-am convins să-și aștearnă pe hârtie,

memoriile de activitate artistică. Dispunea de o arhivă

documentară extrem de voluminoasă (afișe, programe de sală, cronici muzicale de peste hotare, în limbile arabă, engleză, franceză, germană, italiană, etc.), cu toate momentele importante din cariera sa didactică și concertistică. Prima provocare, dar și cea mai fructuoasă, a fost întâlnirea cu George Enescu, lecțiile particulare cu maestrul, detaliile de interpretare a celor trei *Sonate pentru pian și vioară*, precum și *Impresiile din copilărie*, partituri executate frecvent de Sandu Albu pe toate meridianele lumii. A preluat exemplul lui George Enescu de a programa în toate recitalurile sale muzica colegilor români (Otescu, Silvestri, Stan Golestan, Filip Lazăr, Ioan Scărlătescu, George Enacovici, Marcel Mihalovici, Mircea Chiriac, etc.), mai ales în orașele mărunte ale României (Caracal, Râmnicu-Vâlcea, Dej, Satu Mare, Câmpina, Giurgiu, Bacău). Nu era puțin lucru să prezinți muzica românească contemporană în Germania, dar mai ales în Irak și Liban (1939-1940).

Autobiografia lui Sandu Albu mi s-a părut atât de spectaculoasă (mai ales în popularizarea *Sonatei pentru vioară și pian „în caracter popular românesc”* de George Enescu încât i-am propus să transforme fișa autobiografică într-o carte. Sub titlul *„Cu vioara prin lume”*, Sandu Albu a realizat o lucrare memorialistică plină de date documentare, extrem de prețioase pentru muzica românească din perioada 1920-1946, pe care i-am propus să o tipărească. Fără a fi un virtuoz al viorii de talia Lolei Bobescu, Ion Voicu, Ștefan Ruha, Virgil Pop, profesorul Sandu Albu a rămas un interpret conștiincios al instrumentului la nivelul lui George Enacovici și Constantin Nottara, ambii interpreți și compozitori, precum Sandu Albu. Îndemnat de George Enescu să-și îndrepte tehnica violonistică și către violă (așa cum a făcut-o și dascălul său), Sandu Albu a devenit profesor de violă și la Conservatoarele din București și Bagdad. Apelând la ajutorul scriitorului Alexandru Bilciurescu, cartea a apărut în 1972.

Un loc aparte în prezenta schiță autobiografică îl ocupă repertoriul pe care l-a abordat vreme de jumătate de veac, la loc de frunte situându-se primele audiții în România ale *Concertelor de vioară cu orchestră* de George Enescu, Karol

Szymanovsky, Jean Sibelius și Aram Hacıaturian. Tocmai datorită varietății repertoriului său, Sandu Albu s-a bucurat de colaborarea cu cei mai reprezentativi șefi de orchestră români, de la George Enescu, Ion Nonna Otescu, Theodor Rogalski, Mihail Jora, Constantin Silvestri, Egizzio Massini, Alfred Alessandrescu până la Eugen Pricope, Mircea Bârsan, Igor Ciornei, Victor Golescu, Paul Popescu, ș.a. Nu mai puțin spectaculoasă se prezintă în însemnările sale întreaga galerie a pianiștilor acompaniatori alături de care și-a susținut recitalurile (M. Jora, Th. Rogalski, Madeleine Cocorăscu, Cella Delavrancea, Ion Filionescu, N. Caravia, I. Scărlătescu, Dagobert Buchholz, culminând cu... George Enescu!)

Repatrierea în România (1959) a marcat începutul unei cariere didactice la Liceul de muzică „George Enescu” și la Conservatorul de muzică, încheiată la Institutul Pedagogic din București, unde și-a făurit o prestigioasă catedră de vioară/violă în învățământul artistic românesc. Păcat de repertoriul didactic (destul de bogat) care nu s-a tipărit nici până astăzi, fiindcă experiența de profesor a lui Sandu Albu la Conservatoarele din S.U.A. și Bagdad s-a concretizat într-o serie de piese instrumentale camerale și concertante, demne de a fi promovate și în zilele noastre în învățământul profesional autohton contemporan.

Autobiografia lui Sandu Albu completează armonios textele similare publicate până astăzi, cu precizarea că activitatea violonistului și profesorului român în SUA și Irak, se singularizează în memorialistica românească, reprezentând pata de culoare a unui muzician român care și-a clădit o carieră internațională într-un moment de afirmare a școlii muzicale naționale în context universal.

**Mică schiță biografică
Sandu Albu
(I)**

M-am născut în anul 1897, 22 august, la Sinaia. Am văzut lumina zilelor înre-o căsuță mai mult decât modestă. Tatăl meu ținea în arendă restaurantul gării.

Ce ciudat, părinții mei – ambii transilvăneni – să ajungă în județul Prahova, la Sinaia!

Ei veniseră aici prin anii 1878-1879.

Tatăl meu, Lazăr Albu, născut în 1857, era văr de al doilea cu poetul Șt. O. Iosif. Părinții mei se trăgeau dintr-o familie de gospodari din satul Drăuș pe atunci, acum Drăușeni; nu departe de Sibiu și Brașov, în județul Târnava Mare. Tata își făcuse armata la Viena, vizitase Berlinul și Budapesta. Vorbea bine și scria în limba germană cu litere gotice, pe care mi le-a predat și mie la vârsta de 5 ani. De asemeni, vorbea bine limba ungară și binișor cea franceză. Tata era un om bun și blând, cu o memorie rară, înclinat spre intelectualitate și avea o fire de artist. Bietul tata, dacă ar fi avut norocul unei educații sistematice și alte îndrumări, poate că viața lui ar fi căpătat o altă înfățișare! Pe când așa, s-a aciuiat în comerț, pentru care nu avea pic de talent. Lipsit de simț practic, fire contemplativă, sensibil la ceea ce era frumos, a avut parte de o viață nenorocită. Fiind naiv și încrezător, cădea adesea în plasa impostorilor.

Am fost ultimul din cei patru copii: un frate mai mare Ștefan (Fănică) și două surori, Paulina și Eliza.

Mama mea, Elisabeta, născută Comșa, era de o fire dârză, plină de voință și perseverență. Antiteză cu firea tatălui meu. Se născuse în comuna Cața, nu departe de Brașov. Tatăl ei fusese învățător.

Mama își dădea seama de nepriceperea tatălui meu în ale comerțului și întreținea deseori cu dânsul discuții aprige care mi-au „legănat” primii ani ai copilăriei.

Însă, amândoi fiind perseverenți, cinstiți și muncitori, au reușit să se mențină la Sinaia, unde au trăit peste 40 de ani, iubiți și stimați de toți.

Cu banii economisiți, tata a început să-și construiască, în centrul orașului, un hotel-restaurant, numit „Bulevard”. Banii însă nu i-au ajuns și s-a împrumutat de unde a putut și în orice condiții, ca mai târziu, prin anul 1901, să se producă o catastrofă în viața noastră. Din pricina unor giruri date pe polițe unor rude ce nu le-au achitat la timp, hotelul-restaurant a fost scos în vânzare, iar noi cu toții am fost evacuați și ne-am dus la Ciulnița. De acolo am fost nevoiți să plecăm după o încercare nereușită cu restaurantul din localitate. Ne-am retras la București într-o căsuță de mahala situată pe strada Grozăvescu. Aici, din 1902-1904, am cunoscut mizeria. Mama mea – fire mai pozitivă – a făcut eforturi supra-omenești, depunând orice muncă spre a ne hrăni și a ne îmbrăca; pe când bietul tata – fire mai idealistă – certat cu aspectele practice ale vieții, a încercat – unul după altul - tot felul de mici negoțuri, unul mai infructuos și mai himeric decât celălalt.

Dar, iată că orizontul începe să se lumineze. Tata reușește să ia cu chirie, de la noul lui proprietar din Sinaia, Hotelul Bulevard, unul și același hotel cu cel construit cu câțiva ani înainte! Iată-ne din nou întorși în frumosul oraș unde mă născusem.

Din prima perioadă a vieții mele la Sinaia, trebuie să menționez faptul că părinții mei căpătaseră protecția familiei Grigore Ghica fost diplomat, a cărei soție Marieta era născută Keșco, fiind sora nefericitei regine Natalia a Serbiei care murise asasinată. Părinții mei - și în special mama – deveniseră oameni de încredere ai familiei Ghica care avea o vilă la Sinaia, nu departe de mănăstire.

În casa Marietei Ghica am văzut primul pian cu coadă și, spre mirarea și delectarea mea, apăsam pe câte o clapă, ascultându-i îndelung vibrațiile, când aveam vârsta de 3-4 ani.

La Sinaia venea orchestra Ministerului Lucrărilor Publice ce dădea, în aer liber, concerte gratuite pe terasa cofetăriei Riegler din Parc.

Stăteam parcă hipnotizat ore și ore întregi și ascultam cu atenție concertul. Înainte chiar de a intra în clasele primare, începusem să recunosc unele piese mai mici, ca: Grieg, *Suita Peer Gynt*, Dvořak, *Simfonia „Din Lumea Nouă”* etc.

Aflând despre pasiunea mea pentru muzică câțiva melomani mai înlesniți au propus părinților mei să mă ia cu dâșii la Paris, unde să-mi încep și să-mi desăvârșesc educația și cultura muzicală.

Din păcate, mama a refuzat să se despartă de ultimul-i copil, lipsindu-mă astfel de primul și cel mai serios noroc ce se ivise în calea mea. Probabil că îi era teamă să nu mă înstrăinez de părinți. Egoism sau iubire? În orice caz, o mare greșeală.

Împlinisem de acum vârsta de 7 ani și tata m-a înscris, cam prin 1904, la școala primară nr.1 de la Șoseaua Kisseleff, unde mi-a fost profesoară vestita Smara Gheorghiu.

În primăvara anului 1905, când am revenit cu familia la Sinaia am fost transferat la școala primară locală, unde am avut ca profesori pe Ion Luican, care picta și cânta la vioară și pe G. Dumitrescu-Mugur, tânăr entuziast și iubitor de literatură ce ne declama, plin de patos, versuri.

Acești doi profesori mi-au lăsat o amintire de neuitat. Uniți prin afinități artistice, puneau în scenă comedii și piesele în care jucau elevii cei mai răsăriți.

Având memorie pentru versuri, am învățat cu ușurință Peneș Curcanul pe care l-am jucat în costum de Dorobanț, tot sub îndrumul și conducerea profesorului G.D.Mugur, pe care l-am reîntâlnit apoi prin 1934-1937 când era director la Radiodifuziune, iar eu șeful controlului muzical.

Până când am plecat la liceul din Ploiești, în 1908, viața mea s-a scurs la Sinaia, frumoasă, senină și plină de încredere din viitor... Eram doar încă un copil!... Ani minunați străbătuți de amintiri duiosase! Vara veneau oameni din toate punctele țării, să-și petreacă vacanța, să facă excursii și să schimbe aerul îmbâcsit al orașelor de șes într-o atmosferă binefăcătoare, tonică, ozonată. Dar și iernile erau plăcute la Sinaia, acele ierni patriarhale cu tuneluri de zăpadă, cu bătaile școlarilor prin nămeți, cu bulgări aruncați de fiecare tabără adversă.

În epoca aceea, începuseră timid să ia naștere sporturile de iarnă sub impulsul câtorva sportivi entuziaști.

Ce păcat, însă, că puțin mai târziu, frumusețea peisajului a fost întinată de prezența snobilor care veneau la Casino să risipească averi și bani la masa verde a ruletei și bacaralei!

Ce frumoase erau, în timpul copilăriei mele, plimbările cu sania de zile mari, la sărbătorile de iarnă.

Pe timpul sezonului de vară, eram nevoiți să ne angajăm de la București șefi-bucătari, gras retribuiți și cu pretenții de mari artiști culinari. Cum însă niciunul din aceștia nu reușea să mulțumească pe mama, care era foarte pretențioasă pentru clienții ei, îi concedia în toiul sezonului și se apuca dânsa de gătit, spre mulțumirea oaspeților care spuneau:

Se cunoaște că se ocupă iar Madam Albu de noi.

Așa l-am văzut de copil la noi în restaurant pe Cincinat Pavelescu, pe I.L.Caragiale și alți mulți oameni cu renume, academicieni, actori și muzicieni, ca de pildă D. Dinicu, dirijorul.

Dar această muncă devenea pentru dânsa din ce în ce mai grea și cu vremea a devenit foarte nervoasă și irascibilă.

Fratele meu Fănică intrase ca voluntar în Regimentul 3 Roșiori și fiind un băiat foarte chipeș, blond cu ochi albaștri, era tare mândru de uniforma lui cu penaj la chipiu și de sabia ce-i dădea un aspect de mușchetar modern, El se gândea numai la fete și petreceri, fapt care l-a făcut să-și rateze viața, deși avea o dulce voce de tenor și un excepțional talent pentru desen.

Și surorile mele erau chipeșe. Cu și fără voia mamei, extrem de severă cu ele, fetele mergeau la patinaj cu băieți ca Aurel Manolescu, fratele actorului Ion Manolescu, și alții ce începuseră a le face curte.

În ce mă privește trăiam un început de trezire în fața frumuseților naturii, atât de vii acolo în munți, mă desfătam cu splendorile poeziilor citite și mă vrăjeau armoniile senine al muzicii, sub bagheta pricepută a profesorului Constanțiu. Astfel, am făcut cunoștință cu muzica lui Kiriac, Musicescu și alții, înfiorându-mă la expresivitatea acordurilor corale.

Eram mândru de prietenia ce mi-au arătat toți membrii corului – băieți și fete, în frunte cu dirijorul - și am devenit și mai

mândru când am figurat pe statul de plată cu câțiva lei lunar, primii bani câștigați prin muzică!

Dar încântările Sinaiei în anii copilăriei au culminat cu concertele din Parc, ce aveau loc în fiecare după amiază de vară, cânta fanfara, bine strunită de maiorul Kratochwill – un german sever și cu barbă impunătoare – alterna cu piesele clasice ale orchestrei simfonice, dirijate de D. Dinicu, la terasa cofetăriei Riegler.

Stăteam neclintit acolo și devenisem prietenul fidel al membrilor orchestrei, neputând pricepe cum diversitatea timbrurilor putea să răspundă la dorința muzicienilor și la cerințele dirijorului.

Odată cu terminarea școlii primare și înscrierea mea la liceul „Petru și Pavel” din Ploiești, a zburat și farmecul copilăriei. Au început grijile și durerea înstrăinării din sânul familiei și al despărțirii de scumpa mea Sinaia, unde mi-am deschis ochii spre frumos, unde am cunoscut oameni manierați și de-o mare eleganță vestimentară. Acești inși privilegiați însă, duceau o viață de huzur și de risipă, rezervată unei minorități, care risipea adevărate averi la Cazinoul unde tronau jocurile de noroc ale baronului Carșai...

Parcă mă văd intrând de mână cu tata, pe porțile impunătoare și înfricoșătoare – pentru mine! – ale liceului „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești unde am fost înscris în clasa I-a A, în toamna anului 1908...

După această formalitate, tata a început peste tot să se intereseze de o gazdă bună pentru mine. Nu-mi amintesc cine i-a recomandat familia Sechergiu din Strada Jugă-Urs, foarte apropiată de liceu.

După vreo două luni de la începerea cursurilor, spre bucuria mea au venit să mă vadă mama și o soră; ele mi-au adus o mulțime de bunătăți, salvare culinară pentru mine căci doamna Sechergiu era de o meschinărie nemaipomenită în ale mesei, înțelegând să aibă maximum de profit de pe urma elevilor găzduiți!

Când au venit ai mei, încărcăți cu mezeluri, păsări fripte, prăjituri și dulcețuri, doamna Sechergiu s-a luat bine pe lângă mama, nemaiconținând cu laudele la adresa mea.

După plecarea mamei, a luat în „păstrare” merindele și le-a păstrat atât de bine, încât nici n-am apucat să gust din ele, fiindcă – spunea ea – se și terminaseră!

Liceul din Ploiești era renumit prin severitate și învățătură serioasă. Directorul Nae Lăzărescu, profesor de matematici, era foarte crunt.

Uniforma era din stofă grosolană și aspră; gulerul avea două numere mari și vizibile, brodate cu fir ! Șapca la fel. Toate uniforme erau identice ca și șapca; nu se admitea nicio abatere în privința calității stofei sau tăieturii; se interzicea orice fantezie a elevului dornic de-o stofă mai bună sau mai frumos întocmită, tendințele spre lux și eleganță fiind aspru pedepsite.

Lecțiile se făceau cu multă severitate. Copiatul la teză se pedepsea și cu carceră – spaima noastră a elevilor. Dar în scurt timp ne-am deprins cu această disciplină. Am început a îndrăgi pe profesori, printre care am avut norocul a număra unele somități ca I. Bassarabescu (scriitorul), Bercescu Sylvan (scriitorul), I. Riga, Orășanu, Manicatide, Emil Ludvig (fizică), Munteanu-Rîmnic (istorie), Traian Mihai (română și latină), I. Croitoru (muzică), Tomescu (desen) și mulți alții.

Am învățat carte serioasă în cei șase ani petrecuți acolo. Lecția de fizică și chimia aveau loc în laboratoarele bine utilizate ale liceului. Fiecare elev făcea experiențe, având la dispoziție eprubete, acizi, săruri, aparate, etc. Profesorul nostru de chimie era Constantinescu, și îl poreclisem „Tocană” din pricina experiențelor făcute extrem de migălos.

Între cei 60 de elevi ai clasei noastre, precum și din cei peste 800 de școlari ai liceului s-au legat prietenii indisolubile care până azi au înfrânt vitregia vremurilor.

În clasa a III-a și a IV-a am avut profesor pe Ion Croitoru – tânăr entuziast și plin de simț artistic. Profesorul nostru făcea un cor foarte bun. La liceul din Ploiești, eram cufundat în tristețe și plângeam cu câteva zile înainte.

Ai mei erau foarte mândri de cunoștințele ce le dobândisem, precum și de uniforma mea nouă de liceu. Eram un copil ascultător și muncitor, învățam destul de bine la toate materiile și-mi dădeam silințele să nu fiu o dezamăgire pentru părinții mei.

Bineînțeles că îndată ce soseam la Sinaia, reluam legăturile cu profesorul Constanțiu și cu cei din cor, unde cântam cu însuflețire, la toate sărbătorile.

Când am trecut în clasa a II-a, tata a rugat pe cineva să-mi aducă de la București o vioară și o metodă pentru învățarea acestui instrument. Îl rugasem pe tata să-mi facă acest dar, impresionat fiind de lăutarii care cântau zilnic, la prânz și seara, la ușa din dos a restaurantului nostru, romanțe și valsuri, pentru clienții așezați la mese.

În vara aceea (1909) am văzut prima vioară și l-am rugat pe profesorul Constanțiu, să-mi dea câteva îndrumări. Nu știa nici el prea mult, de-abia descurgându-se în Metoda I de Klenk, totuși, el a fost acela care mi-a pus vioara în mână, spre marea mea bucurie. Dar, această bucurie n-a fost de prea lungă durată. Mama, văzând că se apropie toamna și eu eram atât de înamorat de vioară încât nu mai puneam mâna pe nicio carte, de teamă să nu devin și eu un lăutar – așa cum îi vedeam zilnic pe la noi – s-a enervat într-o zi, a dat cu vioara de pământ și mi-a făcut-o praf!

Am plâns amar după „Viorica” mea. Și astfel a luat sfârșit primul meu vis de a cânta la vioară. A trebuit să plec din nou cu înstrăinarea în suflet, la liceu, la Ploiești, să devin sclavul severului program școlar, cu latina, matematica, geografia și al disciplinei spartane ce domnea acolo. Singura mea mulțumire erau lecțiile de muzică și de cor cu profesorul Ion Croitoru.

Când am trecut în clasa a III-a, am spus părinților că nu mai vreau să stau în gazdă la soții Sechergiu, care se întreceau în meschinărie și ne lăsau să murim de foame.

Tata m-a dat la un pension situat departe în strada „Câmpina”. Până la liceu mergeam „în front”, traversând piața și centrul orașului. Acolo am căzut din lac în puț. Hrana era proastă și insuficientă. Iernile erau friguroase în dormitoarele vaste și neîncălzite. Băieții ascundeau sub mantale bucăți de

lemn pe care le azvârleau în sobă „după stingere”, și după ultima vizită a pedagogului de serviciu.

În clasa a III-a, tata mi-a cumpărat și adus la pension o a doua vioară (galbenă și aspră la sunet) împreună cu câteva note.

În orele libere, încurajat de profesorul Ionescu, zis „Bibanul”, studiam în sufrageria pensionului, duminica și după amiezile, când era liniște. „Bibanul” cânta și el la vioară și era desigur mai avansat ca mine. Ne descurcam unul pe altul în metodele și studiile lui Klenk, Blumenstengel și Kayser. Acestea din urmă îmi plăceau mai mult și le interpretam dramatic, paralel cu piese mici în genul *Träumerei* de Schumann, *Humoresque* de Dvořák și bucăți de Drdla.

Aveam drept exemplu pe violonistul-vedetă al liceului Titi (Constantin) Vlădescu. El cânta cu sentiment *Legenda* de Wienawski. Cu el am luat și câteva lecții. Titi Vlădescu mergea la Conservatorul din București unde era elevul lui Geza von Kresz. Acest profesor, fost elev al lui Hubay la Budapesta, era pe atunci concertmaestrul orchestrei Ministerului Instrucțiunii Publice, dirijate de D. Dinicu. Orchestra dădea concerte regulate la Ateneu, și vara la Sinaia. Geza von Kresz era un violonist cu multă școală și stil, cam rece în execuție, care a făcut carieră în muzică de cameră în Canada și America. El urmasa ca prim violonist lui K. Flesch, care a plecat după 2-3 ani din București, fiind încă de tânăr numit profesor la Conservatorul din Berlin.

S-a mai întâmplat că prin anii 1910-1911, a venit în țară și George Enescu, după o îndelungată ședere la Paris. A dat și un recital la Ploiești, având un public foarte numeros și făcându-i-se o manifestare grandioasă de către elevii liceului și ai altor școli din oraș. Enescu ne-a răspuns cu multă modestie și cu un accent franțuzesc de care se scuza.

L-am reauzit apoi, în timpul verii, într-un recital la Cazinoul din Sinaia, pentru prima oară în *Ciaccona* de Bach. Nici nu puteam pricepe cum scoate din vioară atâtea voci și atâtea efecte de care eu – bineînțeles – habar n-aveam. Dar toate acestea au fost un imbold și o încurajare ca să studiez sistematic la vioară.

octombrie 1937

Domnul Land Albu este un
remarcabil violonist,
ce adevărat muzician,
precum o dovadă în
prizaanta numeroșele
sale concerte în Statele
Unite ale Americii, pe de
altă parte cât de puțin este
la obținut în România
criticilor și al publicului
ce deși nu mare

valoare acestor aprecieri,
este faptul că propriile
sale au fost totdeauna
de o absolută demnitate
artistică. Domnul
Albu este pentru noi
un prețios element
artistic, care ne
face conștienți.

George Enescu

[...] Am sosit la Constanța în seara zilei de 11 noiembrie 1959. Din partea Ministerului de Externe ne-a întâmpinat un funcționar trimis în acest scop. După terminarea formalităților vamale și altele, am sosit la București în dimineața zilei de 12 noiembrie.

[...] Între timp, am prezentat lucrări numeroase la Uniunea Compozitorilor, unde am fost ales membru definitiv în toamna lui 1960.

Printre colegii care m-au primit cu căldură, menționez în special pe Paul Constantinescu și C. Stroescu. Apoi am vizitat pe maestrul Cucilin și Sabin Drăgoi și pe mulți alții din ogrorul vieții noastre muzicale.

Prietenul meu din copilărie, inginerul Virgil Mihăilescu, m-a dus la compozitorul Elly Roman, ce-mi fusese de mult folos în primii mei pași.

[...] Prin 1963, prietenul Romeo Drăghici, reîntors de la Basel și Vevey, unde vizitase pe văduva lui George Enescu, mi-a făcut cunoscut *Concertul pentru vioară și orchestră*, neterminat și compus la Paris în 1985, când maestrul avea numai 11 ani! În anumite locuri ale acestei compoziții se poate întrezări influența folclorului nostru.

[...] Ce păcat că maestrul Enescu, chiar adolescent cum era, n-a scris și un „finale”. El a executat o singură dată concertul, cu orchestra de studenți a Conservatorului din Paris; apoi a abandonat lucrarea, nefiind probabil mulțumit de dânsa. Curând după aceea a scris *Poema Română*, urmată peste 6-7 ani de cele două *Rapsodii pentru orchestră*, dedicându-se astfel folclorului nostru, pe care a reușit chiar de atunci să-l toarne într-o formă nepieritoare.

L-am întrebat o dată pe maestrul Enescu de ce nu scrie un concert de vioară și mi-a răspuns că genul acesta nu-l interesează.

[...] La Uniunea Compozitorilor, ca și la catedra de vioară a Conservatorului „Ciprian Porumbescu” am mai prezentat un mănunchi de cadențe compuse de mine pentru cinci din cele 8 concerte de Mozart cunoscute, ca și pentru *Follia* de Corelli, *Concertul II* de Paganini. Aceasta din urmă fiind recomandată Editurii muzicale pentru tipărire.

[...] În iarna lui 1967 am mai concertat la Râmnicu-Vâlcea și Sibiu (în sala Filarmonicii), fiind acompaniat la pian de profesoara Mira Ghișoiu, fiica compozitorului Christide, animatorul Ateneului din Caracal, de care mă leagă atâtea și atâtea amintiri din tinerețe... Am avut fericirea de a interpreta cu dânsul toate trei *Sonatele* sale și *Impresiile din copilărie*, op.28 și, în plus, în puținele, dar neuitatele lecții de interpretare pe care a binevoit a-mi da sporadic, când găsea timp, la Sinaia, București, New York și Paris, acompaniindu-mă întotdeauna pe dinafară în *Concertele* de Beethoven, Brahms, Mozart nr. 5 și nr. 7, *Poemul* de Chausson, *Tziganne* de Ravel, *Sonata (Duo op.162)* de Schubert, *Sonata a doua* de Schumann.

La pian, Enescu era o veșnică încântare, prin coloritul infinit ce-l dădea inflexiunilor temelor muzicale, prin pulsația ritmică interiorizată, prin viața febrilă ce o insufla celui mai mărunț amănunt muzical, fie el ritmic, dinamic, agogic, raportat întotdeauna la chintesența muzicii interpretate. Exigența sa ritmică, dinamică și expresivă era extremă; de aceea aveam cea mai mare grijă să cunosc partiturile în prealabil, în cele mai microscopice amănunte, pentru a putea apoi turna într-o interpretare valabilă, sub suflul dătător de viață al maestrului la pian, interpretarea piesei.

Această încântare ce o revărsa din plin asupra mea era o adevărată inspirație în tot timpul repetițiilor și lecțiilor de interpretare, și mai ales pe scenă, în concert, unde maestrul predomina ca un leu, nu prin forța sonorităților sale la pian, ci prin focul interior și frumusețea inspirată a frazelor muzicale. Colegii mei pianiști știu mai bine ca mine cât de elocventă era pedalizarea sa prin care scotea din pian efecte inedite, estompări și reliefări ale planurilor sonore și arhitecturii muzicale. [...] Neuitate-mi sunt delicatele atingeri de clape, ca o broderie fină, de la începutul *Sonatei a III-a*, căreia i se suprapune melodia de vis și de dor a vioarei. Febrilitatea accentelor lăuntrice pasionante ale temelor ce urmează, căldura fierbinte din momentele culminante, ritmica pătrunzătoare dar înfundată în tema intermediară (de horă), contopirea ritmurilor și motivelor într-o dezvoltare fină și aproape neaparentă fac din această primă mișcare a *Sonatei a*

//-a, una din minunile componisticii din secolul nostru. Nostalgia clopotelor la stână dă impresia aerului rarefiat din vârf de munte, apoi clopotul măgarului stânei, cu talanga-i mai groasă, toate subordonate fluierului plin de dor al păstorului (în partea a 2-a a *Sonatei*), cuprind în dezvoltarea gradată și tumultuoase momente epice, ca și pasaje onomatopeice, în imitație de păsărele. Toate acestea, Enescu le sublinia prin pianistica-i *sui generis* de creator, inimitabilă, adăugând în același timp și fredonări de motive, sugestive și pasionante, cu neuitatu-i timbru de bariton.

[...] Strălucirea crescândă către sfârșitul *Sonatei* era fulgerată de tunetele de la mâna stângă, pe care maestrul le scotea cu un dramatism de neînchipuit. Mărturisesc că numai forța ce o imprima ritmului la pian te putea ține în picioare în această avalanșă de temperament, oricât ai fi posedat de bine textul violonistic.

[...] În ce privește lecțiile de interpretare, acompaniamentele orchestrale redată din memorie de către dânsul la pian erau întotdeauna însoțite de explicații și întregiri vocale, sugerând unele instrumente din orchestră. În *Concertele* de Mozart, de exemplu, m-a sfătuit să mă gândesc la operele mozartiene cu diferite voci pe scenă și să pun chiar din imaginație cuvinte (italiene) pe diferitele motive din *Concerte*, pentru a avea imaginea justă.

În rezumat, încântarea de a-l avea pe maestrul Enescu drept partener la pian era unică. El te inspira, te făcea să dai ceea ce nici nu bănuiai că este în tine.

Uneori, sugestii de diferite feluri de vibrato, evitarea oricărui glissando exagerat sau de prost gust, sugestii pentru cel mai propice loc specific unei fraze sau intenții muzicale în întrebuintărea arcușului erau cu totul edificatoare. Foarte rar discuta o digitație: „Principalul e să sune clar” – spunea el. Dar întotdeauna insista asupra timpilor juști, asupra nuanțelor de ton cele mai propice frazei, asupra dinamicilor. Nimic nu era plicticos, nimic academic; totul era plin de o viață intensă și nouă, și de o poezie care știa să respecte întotdeauna stilul epocii. Era un îndrumător și un animator cum poate nu a mai fost altul!

SUMMARY

Viorel Cosma

Original Texts and Documents.

Music History in Autobiographies (X)

The Sandu Albu Archive (I)

The name of violinist, conductor, composer and teacher Sandu Albu (1897-1978) is engraved in the annals of Romanian music because ever since the interwar period he disseminated and thoroughly popularized our music in Asia (Iraq), granting primacy to the oeuvre of George Enescu (whose disciple he was between 1929-1930 and 1934-1936).

His return to Romania (1959) marked the beginning of a teaching career at the "George Enescu" Music High School and at the Music Conservatoire, concluded at the Pedagogical Institute in Bucharest, where he founded a prestigious department of violin and viola in Romanian artistic education.

The activity of the Romanian violinist and teacher stands out in Romanian memoirism through the international career he forged at a time when our national school asserted itself within the international context.

Traducerea rezumatelor: **Alina Bottez**